

HAÇATURYAN KEMAN KONÇERTOSU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Selçuk BİLGİN, Mehmet EFE

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi A.B.Dalı, Beşevler / ANKARA / TÜRKİYE.

Özet

Üslubu, büyük ölçüde Ermeni halk müziğinin etkisiyle kişisel yönelimlerinin bir bileşimi olarak gelişen Haçaturyan, Gürcistan, Rusya, Ukrayna, Türkmenistan, Azerbaycan ve Türk halk şarkılarından etkilenmiştir. Besteci aynı zamanda batıyla doğunun klasik müzikte kesişme noktası olarak da anılır.

Halk müziğinden etkilenmesinin bir sonucu olarak, yapıtlarında özgün bir ritmik yapı, melodi çeşitliliği ve zengin orkestra renkleri bulunur. Genellikle, üslubuna lirik bir anlatım egemendir.

Eserleri; Türk motiflerini andıran ezgileri ve kompozisyonlarındaki folklorik öğeler sebebiyle sanki bir Türk bestecisinin yapıtı dedirtecek kadar halk ezgilerimize yakındır.

Çalışmada incelemiş olduğumuz keman konçertosu, gerek biçimsel özellikleri gerekse çıkış noktasını geleneksel ezgilerden alarak bu yolla evrensel başarıya ulaşması sebebiyle, genç kuşak bestecilerimize hem eğitimleri boyunca hem de eser yaratma süreçlerinde ışık tutabilecek literatürdeki en çarpıcı eserdir.

Halk müziği temaları ile senfonik eserler besteleyen Haçaturyan geçtiğimiz yüzyılın evrensel anlamda kabul görmüş bestecilerindedir. En önemli eserlerinden biri olan keman konçertosu gerek içerisindeki temaları oluşturan ezgileri gerekse orkestrasyon içerisindeki modal yapı bakımından Çağdaş Türk Müziğinin dünya müzik platformunda yakalamak istediği başarıya örnek teşkil edebilecek niteliktedir.

A STUDY ON KHACHATURIAN VIOLIN CONCERTO

Abstract

Although Khachaturian's compositional style was derived from Armenian folk music as well as personal stylistic features, it is affected by the folk music of Georgia, Russia, Ukraina, Turkmenistan, Azerbaijan and Turkey. The composer is often considered as a match point of the East and the West in classical music.

As a result of these folkloric liasons many orginal rhythmical structures and melodic richness excist in his works, as well as rich orchestral colours. His style is mostly dominated by a lyric expression.

Some of his compositions reminds of Turkish composers, since they include folkloric elements and tunes that resemble of traditional Turkish motives.

The violin concerto, which is examined, is a highlight that might enlight our composers education as well as creative production, with its traditional roots and its arches of universal success.

This concerto is not only one of the important works, this renowned composer of 20th century, but also has a potential of becoming a model of modal contemporary nationalistic classical musics.

Keywords: *Khatchaturian Violin Concerto, Contemporary Turkish Music*

1. Giriş

Yüzyılın yetiştirdiği ve büyük bestecilerin sonuncusu olarak kabul edilen Haçaturyan, 1903 yılında Gürcistan'ın Tiflis kentinde doğmuştur. Aram İlyiç Haçaturyan Azerbaycan ve Türk motiflerine benzer temalarıyla batı müziği dünyasında başarı kazanmıştır. Yörenin ritmik özelliklerini yansıtan Gayaneh, Lermontov'un piyesi üzerine Maskarad (1941) Spartakus (1943) gibi baleleri ve parlak yapıdaki piyano (1936), keman (1940), flüt (1940), viyolonsel(1946) konçertoları ve iki senfonisiyle (No.1.1934; No.2.; 1944) tanınan besteci, Kafkasya'nın halk ezgilerini klasik müzik formlarıyla yansıtmıştır.

Haçaturyan, Moskova'da 1922'de girdiği Gnesin Müzik Okulu'nda viyolonsel eğitimine başlamış yeteneğinin anlaşılması üzerine kompozisyon sınıfına geçmiştir. Burada, Rimski-Korsakov ve Liadov'un öğrencisi olan M.F. Gnesin'in önderliğinde bir çok solo çalgı için, çoğu halk müziğinden kaynaklanan parçalar yazmış ve bunları keskin ritimli, zengin armonili, doğaçtan gelişen bir stilde işlemiştir. Haçaturyan 1929'dan itibaren eğitimini Moskava Konservatuarı'nda sürdürmüştür.

Genç ve enerji dolu bir besteci olarak çağdaş batı müziğinden özellikle "Ravel" in yapıtlarından etkilenmiş ve 1.senfonisini 1935 yılında tamamlamıştır. Haçaturyan'ın bundan sonraki yapıtlarında ise ermeni halk müziğinin belirgin temaları daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Besteci kimliğinin yanı sıra başarılı bir şef olan Haçaturyan dünyanın birçok önde gelen senfoni orkestralarını yönetmek üzere konuk şef olarak davet edilmiştir. 1951 yılında Moskova ve Viyana'da yüzyılın en iyi bestecisi ve şefi ödülünü alan Haçaturyan iki kez Stalin ödülünü almış Ermeni ulusal marşını bestelemiş ve birçok film müziklerine imza atmıştır.

Haçaturyan müzik dünyasında yalnızca halk müziğinin temalarını senfoniye döken bir besteci değil, aynı zamanda yüzyılın yetiştirdiği en genç besteci ve de dünyaca ünlü senfonistlerin oluşturduğu zincirin son halkasıdır.

Keman Konçertosu

“Allegro con fermezza” “Andante sostenuto” “Allegro vivace”

Devletin sağladığı olanaklardan yararlanarak 1940 yazını ailesiyle birlikte, Moskova yakınında çamlar içindeki Ruza Besteciler Evi’nde geçiren Haçaturyan “Keman konçertosu”nu orada bestelemiştir. Yine klasik orkestra kadrosuna ek olarak bas klarinet, trampet ve zil de kullandığı eserini ünlü kemancı David Oystrah’a ithaf etmiştir. İlk yorumu da Oystrah, 16 Kasım 1940’da Moskova’da Ukraynalı şef Aleksander Vasilyeviç Gauk (1893–1963) yönetimindeki Rus Devlet Senfoni Orkestrası eşliğinde gerçekleştirmiş ve eser büyük bir başarı kazanmıştır. O şiddetli Rus Alman çarpışmaları sırasında, Şostakoviç’in ünlü 7. Senfoni’si ve Miaskovski’nin “Kirov Bizimle” kantatı gibi Rus Halkının kahramanlık duygularını yansıttığı için esere 1941’de Devlet ödülü verilmiştir.

Haçaturyan eseri bestelemeyen önce Mendelssohn, Brahms, Çaykovski ve Glazunov gibi ünlü bestecilerin keman konçertolarını incelediğini, virtüöz karakterinde, ancak senfonik gelişimi halk tarafından anlaşılabilir tarzda yazmak istediğini belirtir. Çok kolay bestelediğini, ancak hızla gelen düşünceleri kâğıda aktarmakta güçlük çektiğini anlatır. Bunda da başarı kazanmış konçertonun ilk ölçülerinde itibaren canlı bir melodi, şölen havasında süslü bir orkestrasyonla işlenerek etkileyici olmuştur. 4/4 ‘lük ölçüde, çabuk ve metanetli (*Allegro con fermezza*) tempodaki **1. Bölümün** kolay anımsanan, kahramanca ve sürükleyici teması,

1.Bölüm

1.Tema

(A)

1.Bölüm

1.Tema

(B)

zarif ama yine de tutkulu bir Kafkas ezgisi karakterindeki ikinci tema ile kontrast oluşturur.

1.Bölüm

2.Tema

Sondaki uzun kadans ise Oystrah'ın elinden geçmiş ve yeniden şekillendirilmiştir.

2. Bölüm 3/4' lük ölçüde ağırca ve tutumlu (Andante sostenuto) tempodaki vals üzerine kurulmuş lirik bir noktürn gibidir.

Fagotun başlattığı bu hüznü, ağıt tarzı bölüm biraz daha güçlenen orta bölme ile kesilirse de çekiciliğini yitirmez.

3. Bölüm 3/8' lik ölçüde, çabuk ve canlı (Allegro vivace) tempoda, rondo formunda enerjik ve güçlü başlar. Zarif olduğu kadar da parlak ana tema ilk bölümün bayram coşkusu anımsatır.

3.Bölüm

1.Tema (Ana Tema)

Bu tema yorulmazmış gibi sürekli ortaya çıkar.

Aradaki uzun intermezzo tarzı bölmede ise keman türlü mizaçları, ateşli-duygulu-oyuncu tarzları sergileyerek ilgiyi artırır ve rondo temasıyla karşıtlık yaratır.

3.Bölüm

1. Yan Tema

3.Bölüm

2. Yan Tema

Konçerto ilk temayı duyuran parlak finale sona erer.

Fransız flütçü Jean-Pierre Rampal bu konçertoyu flüte uygulamış ve kaydını yapmıştır. Bu başarıdan cesaret alan Haçaturyan da 1961’de keman ve orkestra için bir “Konser Rapsodisi” yazmış ve bunu ünlü kemancı Leonid Kogan’a ithaf etmiştir.

Keman edebiyatında D minör tonalitesinde yazıldığı ifade edilen eser aslında tonal bir anlayıştan çok modal bir ezgi yapısı ile kurgulanmış olduğu görülmektedir. Eserin ilk teması Geleneksel Türk Halk Müziğinin en güzel eserlerinin ezgisel yapısını oluşturan Hüseyini makamının dizi ve seyir yapısını çok çarpıcı bir biçimde göstermektedir. Bu modal anlayış o kadar açık ve çarpıcı bir biçimde esere hakimdir ki bes-teci eserin donanımında D minör tonalitesinin değiştirici işareti olan B bemolü kullanmamıştır.

2. Sonuç

“Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir an önce genel son müzik kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu sayede Türk ulusal müziği yükselebilir, evrensel müzikte yerini alabilir”(Saygun, Tarihsiz: 46).

“Müzik denildiği zaman yüksek duygularımızın, yaşayış ve anılarımızın ifadesini bulan bir müzik murad ediyoruz” (Özalp, 2000: 12).

“Mustafa Kemal Atatürk’ün yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda ülkede uy-

gulanması gereken müzik politikalarına ilişkin görüşleri bu yöndedir. Ulusların en büyük kültür değerlerinden biri olan müzik sanatının gelişmesinde ise en önemli kaynak, o ulusun geleneksel müzikleridir. Şüphesiz ki müzik sanatındaki değişim ve gelişim başka kültürlerin ürettiği müzik değerlerinden de etkilenecektir, bu durum müzik sanatının kültürler üstü gücünden kaynaklanmaktadır” (Efe, 2007: 1).

Haçaturyan, geleneksel müziğini evrensele taşıyarak, Atatürk’ün Türk müziğinde yapmak istediği değişikliği yani “Türk Kalarak Çağdaşlaşmak” olgusunu gerçekleştirmiştir. Kendi ulusunun, halkının müziklerinden, gelenek ve göreneklerinden yararlanarak müziğini evrensel boyutlara taşımış ve kendi yöresel ezgilerini tüm dünyaya tanıtmıştır.

Üslubu, büyük ölçüde Ermeni halk müziğinin etkisiyle kişisel yönelimlerinin bir bileşimi olarak gelişen Haçaturyan, Gürcistan, Rusya, Ukrayna, Türkmenistan, Azerbaycan ve Türk halk şarkılarından da etkilenmiştir. Besteci aynı zamanda batıyla doğunun klasik müzikte kesişme noktası olarak da anılır.

Halk müziğinden etkilenmesinin bir sonucu olarak, yapıtlarında özgün bir ritmik yapı, melodi çeşitliliği ve zengin orkestra renkleri bulunur. Genellikle, üslubuna lirik bir anlatım egemendir.

Eserleri Türk motiflerini andıran ezgileri ve kompozisyonlarındaki folklorik öğeler sebebiyle sanki bir Türk bestecisinin yapıtı dedirtecek kadar halk ezgilerimize yakındır.

Çalışmamızda incelemiş olduğumuz keman konçertosu, gerek biçimsel özellikleri gerekse çıkış noktasını geleneksel ezgilerden alarak bu yolla evrensel başarıya ulaşması sebebiyle, genç bestecilerimize hem eğitimleri boyunca hem de eser yaratma süreçlerinde ışık tutabilecek literatürdeki en çarpıcı eserdir.

3. Kaynakça

1. BARLOW, H., & MORGENSTERN, S., **A Dictionary Of Musical Themes Revised Edition**, Faber & Faber, London- Boston, 1948.
2. EFE, M., **Geleneksel Türk Sanat Müziği Kemani Bestekarlarının Eserlerindeki Batı Müziğine Ait Müzikal Unsurlar Ve Keman Eğitiminde Kullanılabilirliği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
3. ÖZALP, N., **Türk Musikisi Tarihi II**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları:3110, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi:965, Araştırma İnceleme Dizisi:72, İstanbul, 2000.
4. SAYGUN, A., **Atatürk ve Musiki**, Sevdâ-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları 1. Ankara, (Tarihsiz).
5. YENER, F., **Müzik Kılavuzu**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.
6. [http://en.wikipedia.org/wiki/Violin_Concerto_\(Khachaturian\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Violin_Concerto_(Khachaturian))
7. <http://www.beethovenlives.net/index.asp?ID=1582>
8. <http://myclassical.blogspot.com/2008/05/khachaturian-violin-concerto-in-d-minor.html>